

TFA Arşivinden Bugüne/From TFA Archive to Today

Bu sayımızın kapağında yer alan Merhum Prof. Dr. Orhan Acıpayamalı'nın adını değiştirmeden önce Orhan Aydın imzalı dergide yayımlanmış iki yazısından birini sunuyoruz:

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1948

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR. HALKEBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MESCUL MÜDÜRÜ: İHSAN HİNCER

No. 55

ŞUBAT 1954

YIL: 5; CİLT: 3

YABANCI MEMLEKETLERDE VE BİZDE

Folklor Anlayışı

Yazan: Orhan AYDIN

İngilizce bir terim olan folklor, «folk» (halk, halk tabakası) ve «lore» (bilgi, bilim, inceleme) kelimelerinin bir araya gelmesinden doğmuştur. Halkbilimi anlamına gelmektedir. Yazarlarımız folkloru Halkbilgisi, Budinbilgi, Halkiyat olarak dilimize çevirmişlerdir (1). Gerek folklor sözü, gerekse bunun türkçe karşılıkları memleketimiz aydınlarınınca kullanılmaktadır. Bununla beraber beynelmül bir mahiyet arzeden folklor kelimesi, son zamanlarda kullanış bakımından hâkim bir durum kazanmıştır.

22/Ağustos/1846 yılında Londrada yayınlanan Atheneum adlı bir dergide, Ambrose Morton adını taşıyan yazar, ilk defa olarak folklor sözünü «Halk Atikiyatı» yerine teklif etti.

İngilizcede halk sözünü ifade eden lat kelime vardır. Folk: Halk tabakasını, people ise bütün milleti yani hem cahili hem de münevver ifade eder. Şu halde, Morton teklif ettiği folklor kelimesiyle daha ziyade halk tabakasını kasdetmek istemiştir.

Folklor sözünün asıl beynelmül önemi 1878 de Londrada Folklore Society'nin kurulmasıyla başlar. Bundan sonradır ki folklor, yeni bir bilimin adı olarak İskandinavya, Finlandiya, Rusya Portekiz, İspanya gibi memleketlerce kabul edildi. Fransa ve İtalyada «Halk An'aneleri» tâbiri daha bir müddet

yaşadıysa da, bir müddet sonra o da yerini folklorla terketti.

Her ne kadar folklor kelimesi, hemen hemen bütün dünya milletleri tarafından bir bilim adı olarak kabul edilmişse de, ifade ettiği mâna bakımından bu memleketler arasında farklar göstermektedir.

İngiltere:

«Folklor bilimi, insan tesislerinde en yaygın, en devamlı en eski olan şeyleri inceler» (2).

«Folklor bilimi, insanlık tesislerinde en yaygın, en devamlı, en eski olan şeyleri ve halk endüstrisi ile halk sanatlarını inceler» (3).

«Folklor, zamanımızda yaşayan fakat zamanımıza olmayan fikirleri, yaşayagelmekte olan an'ane ve tarihleri, eski halkların, kullatlarını toplar ve mukayese eder. Tam mânasiyle söylemek leop ederse folklor, ancak halkın efsane, âdet, inanışları ile ilgilendir» (4).

«Folklor, yazılı vesikaları değil ata miras an'anelerin tesiri altında halkın inandığı veya yaptığı bütün şeyleri inceler» (5).

«Folklor, an'ane bilimidir» (6).

«Folklor, halkın fikri bünyesini teşkil eden her şeyi, teknik faaliyetten farklı olduğuna göre inceler. Folklorçunun dikkat nazını çeken sabanın şekli olmayıp, sabanın toprağa girdiği zaman çiftçinin yapmakta olduğu

KİMLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

hareketlerdir...» (7).

Yukarıda görüldüğü üzere İngiliz bilgileri folkloru, daha ziyade mânevî tezahürler bilimi olarak kabul etmektedirler. Maddî kültür folklorun çalışma sahası içine sokanlar varsa da bunlar azınlıktadırlar. İngiliz görüşlerinin mihrak noktasına, an'ane ve âdetlerin tarihi metotta incelenmesinin gerektiği hususu teşkil etmektedir. Bununla beraber, 1913 yılında Folklor Cemiyetinin yaptığı izah ile an'anevi bu İngiliz görüşü tasfiye edilmiştir.

Fransa:

«Folklor, medenî hayatta halk yaşamışını inceler. Nasıl âdet hukuku, yazılı hukuku getiriyorsa, halk edebiyatı da bilim edebiyatını meydana getirir. (8).

«Folklor, medenî bir milletle halk düşüncesinin etüdüdür» (9).

«Folklor, medenî memleketlerde halk tabakalarına ait fikrî ve maddî kültürün etüdüdür» (10).

«Folklor, hiç bir entellektüelin öğretilmediği efsane, âdet, hikâye, eski şarkı, bilmece, söz düzenleri, yıldızlara dair inanma, büyüler gibi halkın kendi kendine öğrenmiş olduğu bilgilerdir. Netice olarak denilebilir ki folklor, yüksek sınıfların müdahalesi olmaksızın ve bu sınıfların müdahalesine rağmen halkın nesilden nesile an'ane yoluyla naklettiği kıymetlerdir» (11).

«Folklor doktrinatsız müsterek inanmalar, teorîsiz faaliyetlerdir» (12).

«... Folklor, az gelişmiş millet veya halk sınıflarının âdet, inanma, an'anelerinin âdeti bir ansiklopedisidir. Bu ise insanlığın ilk devirlerinden başlayıp zamanımıza az veya çok bozulmuş bir şekilde ulaşan kültür kalıntılarından başka bir şey değildir (13).

Fransızlara göre folklor halk tabakalarının meydana getirmiş olduğu mânevî mahsullerdir. İnanışlar, masallar, âdet ve efsaneler... gibi. Burada kast edilen halk tabakası ise medenî milletlere mensup olmalıdır.

Almanya:

«Folklor, bir halkın kabî, ruhu ve nev'nin bilimsel anlayışdır» (14).

«Sosyolojî, kelimenin tam mânası ve medenî kavrayışı bakımından, folklorun bölümlerinden biridir» (15).

«Folklor, siyasi bilimlerin antişamburî ve sosyal politikanın menşei kitabıdır» (16).

«Almanlar folkloru çok geniş tutmaktadırlar.

Sosyolojî, psikolojî, politika bu bilimin kollarıdır. Natsi Almanyası ırk üstünlüğü hakkındaki teorisini hak arasına yaymak için folkloru azami şekilde istifade etmek istemiş ve bu yüzden ki folkloru çok geniş bir şekilde mütalâa etmiştir.

Belçika:

«Folklorun gayesi, halk sınıflarının medeniyet ve hayatlarına ait olan her şeyi toplamak, incelemek ve izah etmektir» (17).

«Folklor, beşer zihnîyetinin geçirdiği muhtelif merhaleleri incelemek ve bunları bu gün rastlanan benzer merhalelerle mukayese etmek gayesini takip eder» (18).

Belçikalı folklorcular da tıpkı Almanlar gibi folkloru çok geniş bir sahada mütalâa ederler. Bilhassa Yeni Folklorcular adı altında toplanan zümrenin folkloru psiko-sosyal bir temel üzerine istinat ettirdiklerini söylemek mühim olacaktır.

Amerika:

«Folklor, medeniyet tarihini izah ile inceleyen içtimâî bilimlerden biridir» (19).

Bu son görüşe göre folklor, esas hedeği halk tabakalarına ait maddî veya mânevî

(1) Halkbilgisel, Halkbilgisel Derneği; Budunbilgisel, H. Koşay ve Halkiyat Ziya Gökalp tarafından kullanılmıştır.

(2) Folk-Lore Record, T. II, 1879, 1-8.

(3) Folk-Lore Journal, T. II, 1884, s. 312.

(4) Andrew Lang, Custom And Myth, 1884, s. 11.

(5) Folk-Lore Journal, T. III, 1895, s. 161.

(6) Sidney Hartland, Folklore, What is it? 1889

(7) Folk-Lore Society, Handbook, 1913, Londra.

(8) F. Salatyves, Manuel de Folklore, 1926, s. 22.

(9) Aynı kitap, s. 23.

(10) Aynı kitap, s. 23.

(11) Leon Maes, Folklore Mesocronois, s. 9.

(12) André Varagnac, Dictionnaire de Folklore, 1928, Paris, s. 12.

(13) Sébillot, Revue Anthropologique, 1888, s. 233.

(14) A. Van Cennep, Manuel de Folklore Français Contemporain I, 1943, s. 25.

(15) - 16 - 17) Aynı kitap, s. 23.

(18) Roger Pinon, Qu'est-ce que le Folklore. Extrait de 'Droit et Liberté, No. 2-3, 1931.

(19) Aynı kitap.

numaralı fıkra tarif etmektedir. Evet folklor, halk tabakalarına ait mânevî ve maddî olan bütün kültür belgelerinin koleksiyonudur.

Şimdi de folkloru başka bir şekilde izah etmek isteyen diğer bir görüşü görelim: Bu görüşün sahibi sayın H. Koşay: «Folklor sözü zamanla iki mâna kazandı: İlk önce başlangıçta olduğu gibi halkbilgisi, sonra da halkbilgisi ile uğraşan ilim. Bu sonuncu, netice ve umumî hükümler çıkarır.» (28). Burada folklorun yalnız malzeme toplamakla kalmayıp aynı zamanda topladığı malzemeler arasında münâsebet ve bağlar kurmak suretille bir takım umumî neticeleri aramak zorunda olduğu ifade edilmektedir. Halbuki bu vazife folklorun olmayıp etnolojinindir (29). Folklor mânevî belgeler hazinesidir. İşte o kadar.

numaralı fıkra tarif etmektedir. Evet folklor, halk tabakalarına ait mânevî ve maddî olan bütün kültür belgelerinin koleksiyonudur.

Şimdi de folkloru başka bir şekilde izah etmek isteyen diğer bir görüşü görelim: Bu görüşün sahibi sayın H. Koşay: «Folklor sözü zamanla iki mâna kazandı: İlk önce başlangıçta olduğu gibi halkbilgisi, sonra da halkbilgisi ile uğraşan ilim. Bu sonuncu, netice ve umumî hükümler çıkarır.» (28). Burada folklorun yalnız malzeme toplamakla kalmayıp aynı zamanda topladığı malzemeler arasında münâsebet ve bağlar kurmak suretille bir takım umumî neticeleri aramak zorunda olduğu ifade edilmektedir. Halbuki bu vazife folklorun olmayıp etnolojinindir (29). Folklor mânevî belgeler hazinesidir. İşte o kadar.

Etnoloji ise hem etnografyanın hem folklorun ve hem de ilgili diğer bazı bilimlerin elde ettikleri bu kabil malzemeyi kendi usullerini kullanmak suretiyle genel prensip, netice ve kaidelere varmağa çalışır (30). Netice olarak kaydetmek isteriz ki, konuları birbirine çok yakın olan etnoloji, folklor ve etnografyayı yekdiğerine karıştırmamağa mecburuz. Aksi halde araştırmalarda meydana gelecek olan büyük yanlışlardan sakınmağa imkân yoktur. Bunun tek çaresi, ilgili Türk bilgilerinin toplanarak, beynelmilel çalışmaları da göz önü-

(28) H. Z. Koşay, Halkbilgisi İlavuzu, s. 12.

(29) Etnoloji hakkında ayrıca bir makale yazılacaktır.

(30) Roger, Pinon, Aynı broşür.

Etnoloji ise hem etnografyanın hem folklorun ve hem de ilgili diğer bazı bilimlerin elde ettikleri bu kabil malzemeyi kendi usullerini kullanmak suretiyle genel prensip, netice ve kaidelere varmağa çalışır (30). Netice olarak kaydetmek isteriz ki, konuları birbirine çok yakın olan etnoloji, folklor ve etnografyayı yekdiğerine karıştırmamağa mecburuz. Aksi halde araştırmalarda meydana gelecek olan büyük yanlışlardan sakınmağa imkân yoktur. Bunun tek çaresi, ilgili Türk bilgilerinin toplanarak, beynelmilel çalışmaları da göz önü-

(28) H. Z. Koşay, Halkbilgisi İlavuzu, s. 12.

(29) Etnoloji hakkında ayrıca bir makale yazılacaktır.

(30) Roger, Pinon, Aynı broşür.